In deze rubriek treft u een korte omschrijving aan van actuele projecten en rapporten van De Vlinderstichting. Rapporten kunnen niet worden besteld, tenzij anders vermeld.

Bosvlinders in Noord-Brabant

Uitvoering
Chris van Swaay en Silvia Reinderink

Opdrachtgever
Provincie Noord-Brabant

Inhoud
Eerder onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat juist een aantal bosvlinders het in Noord-Brabant slechter doet dan in de rest van het land. De provincie wil hier graag wat aan doen en heeft aan De Vlinderstichting gevraagd voor twee Rode-Lijstsoorten, de kleine ijsvogelvlinder en de grote weerschijnvlinder, aan te geven wat er zou moeten gebeuren om het tij te keren. Naast een inventarisatie van enkele kerngebieden wordt ook gekeken naar de kwaliteit van de verbindingszones voor deze soorten.

Meetnet Libellen

Coördinator
Robert Ketelaar

Opdrachtgevers
CBS en IKC-Natuurbeheer

Inhoud
Dit jaar is het meetnet libellen weer onstuimig verder gegroeid. Het aantal routes dat nu is uitgezet is de 300 ruim gepasseerd en steeds meer mensen tellen nu jaarlijks een of meerdere routes. Dit jaar zijn met name veel soortgerichte routes uitgezet. Veel van deze routes worden geteld door beheerders van Natuurmonumenten. Zij tellen vooral in gebieden die moeilijk toegankelijk zijn zoals in De Wieden en het Hol. We hopen en verwachten dat veel meer beheerders het goede voorbeeld van Natuurmonumenten zullen volgen! Rond deze tijd gaan we weer de balans opmaken van het meetnet. Waar zitten nog de zwakke plekken? Welke soorten kunnen we nu goed in de gaten houden? In welke gebieden hebben we nog extra versterking van het meetnet nodig? We zullen u daarover nog berichten, want iedereen die bereid is wat tijd te steken in het tellen van libellen wordt daarvoor hartelijk uitgenodigd. Elke extra route is een welkome aanvulling!

Dagvlinders van de Amsterdamse Waterleidingduinen: monitoringevaluatie 1992-1998

Opdrachtgever
De Amsterdamse Waterleidingduinen

Uitvoering
Wallis de Vries, M.F., Eggenkamp-Rotteveel Mansveld, M. H.en Mourik J. (1999). Rapport VS 99.18, De Vlinderstichting, Wageningen. In samenwerking met de vlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Inhoud
De Amsterdamse Waterleidingduinen bezitten een van de hoogste dichtheden aan vlindermonitoringroutes. Dit biedt goede mogelijkheden om voor het gebied de veranderingen van de dagvlinderstand bij te houden. In het kader van een grotere periodieke evaluatie van onderzoek, monitoring en beheer bij de Amsterdamse Waterleidingduinen is er een overzicht gemaakt van de ontwikkelingen sinds 1992, de start van de dagvlindermonitoring. Daarbij is nader ingegaan op verschillen tussen landschapstypen en voor zover mogelijk tussen beheersvormen (grazen, maaien en niets doen) binnen elk landschapstype.

Er zijn in de Amsterdamse Waterleidingduinen behoorlijk wat soorten dagvlinders te zien: zes soorten van de Rode Lijst (aardbeivlinder, bruine eikepage, bruin blauwtje, kleine parelmoervlinder, duinparelmoervlinder en heivlinder), 19 geregeld waargenomen niet-bedreigde standvlinders en vier soorten min of meer regelmatig waargenomen trekvlinders. Toch wijzen oude waarnemingen erop dat er in de loop van de 20e eeuw zeven Rode-Lijstsoorten uit het duingebied en de naaste omgeving zijn verdwenen, hoofdzakelijk als gevolg van vergrassing, verdroging, versnippering en het voortschrijden van de successie. Voor de kommavlinder en de grote parelmoervlinder zijn er op termijn mogelijk kansen op herkolonisatie bij voldoende herstel van aaneengesloten leefgebied. Verder is het hoopgevend dat de keizersmantel steeds regelmatiger wordt waargenomen.

Voor 19 soorten waren er voldoende gegevens voor een analyse van trends en voorkomen per landschapstype en beheersvorm. In vergelijking met de landelijke trends vallen de ontwikkelingen in de Amsterdamse Waterleidingduinen hoofdzakelijk gunstig uit. In de zeeduinen was het effect van seizoensbegrazing met runderen overwegend positief. In het open duindoorn-landschap was dit in mindere mate eveneens het geval. De jaarrondbegrazing door schapen op de droge duinweide bleek vooral voor de soorten van open grasland ook een gunstige uitwerking te hebben. Er zijn echter aanwijzingen dat de begrazingsdruk in de twee landinwaarts gelegen landschappen voor sommige soorten te hoog is. Jaarlijks of tweejaarlijks hooien komt uit de gegevens als noch positief noch negatief naar voren. Frequent klepelen in bermen heeft op diverse soorten lokaal een negatieve invloed.

Op grond van de evaluatie worden aanbevelingen gedaan voor beheer en monitoring in de toekomst. Vooral voor de aardbeivlinder en de duinparelmoervlinder is nader inzicht in de relatie tussen beheer en voorkomen gewenst. De vlinderrijkdom van de Amsterdamse Waterleidingduinen is voor een belangrijk deel te danken aan de variatie in landschap maar ook aan de diversiteit aan invloeden van het beheer. Het is voor de toekomst zaak deze variatie verder uit te bouwen, onder meer door ruimtelijke spreiding van de graasdruk in de begraasde landschappen.

Provinciale atlassen van Friesland en Limburg

In samenwerking met
Vlinderwerkgroep van Afdeling Noord van de NEV. en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Contactpersoon
Kars Veling

Inhoud
Al jarenlang zijn honderden vrijwilligers in Friesland en Limburg bezig om de hele provincie af te zoeken naar dagvlinders. Inmiddels is vrijwel elk hoekje en gaatje bezocht en zijn we bezig met het maken van twee atlassen.
De Friese atlas wordt gemaakt in samenwerking met de Vlinderwerkgroep van Afdeling Noord van de NEV. De Limburgse is een gezamenlijk product van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en De Vlinderstichting.

Momenteel wordt hard geschreven aan de teksten en worden de foto's en illustraties verzameld. De waarnemingen zijn vrijwel allemaal verwerkt en de bedoeling is dat in de loop van 2000 beide atlassen zullen verschijnen.

Monitoring natuur op golfbanen

Opdrachtgever
NGF

Contactpersoon
Kars Veling

Inhoud
Golfbanen hebben nog steeds een negatief imago onder natuurliefhebbers. Grote stukken grond worden intensief bewerkt om een klein clubje mensen vertier te bieden.
Ook De Vlinderstichting is terughoudend waar het gaat om de aanleg van nieuwe golfbanen in bestaande natuurgebieden of gebieden met natuurwaarden.

Toch zijn er op golfbanen ook goede mogelijkheden voor de natuur en dat wil De Vlinderstichting graag stimuleren. Grote delen van een golfbaan bestaan uit 'rough', gewoon ruig grasland en als hier op een goede manier wordt beheerd kunnen dat vlinderrijke delen worden. De waterpartijen die er ook echt bij schijnen te horen kunnen rijk zijn aan libellen. Bij nieuwe banen, die worden aangelegd op voormalige landbouwgronden, kan in de inrichting al rekening worden gehouden met mogelijkheden voor plant en dier.

De Nederlandse Golf Federatie ziet ook het belang in van aandacht voor natuur- en milieu op de golfbanen en is actief geworden in een Europees project Committed to Green. Dit project streeft naar een zorgvuldige benadering van natuur en milieu op golfbanen die, bij

gebleken kwaliteit, ook een Europees certificaat ontvangen dat men 'goed' bezig is.

Onderdeel van dat goed bezig zijn is ook dat men zelf bijhoudt welke natuurwaarden aanwezig zijn en hoe het daarmee gaat. Bij dit monitoringproject is De Vlinderstichting betrokken. We begeleiden de vrijwilligers bij hun tellingen en verwerken en evalueren de resultaten. De tellingen worden gedaan door leden van de golfclub, maar ook door natuurliefhebbers van buiten de golfbaan.
Als u geïnteresseerd bent om de natuurwaarden op een golfbaan bij u in de buurt bij te houden dan kunt u contact opnemen met Kars Veling.

Natuurvriendelijk groen-beheer in de gemeente Roermond

Uitvoering
Arnout-Jan Rossenaar

Opdrachtgever
Gemeente Roermond, afdeling Beheer Openbare Ruimte

Inhoud
De Gemeente Roermond heeft De Vlinderstichting opdracht gegeven om een rapport te maken met adviezen voor een natuurlijker groenbeeld in de stad. In dit rapport staan adviezen voor een vijftiental geselecteerde objecten. Voor een rijke vlinderfauna is de ontwikkeling van bloemrijk grasland met margriet en knoopkruid gunstig. Verschraling is de belangrijkste maatregel om een goede uitgangssituatie voor dit bloemrijk grasland te verkrijgen. Om dit bloemrijk grasland vervolgens ook geschikt te maken als leefgebied voor vlinders en libellen is gefaseerd maaibeheer van bloemrijk grasland dé randvoorwaarde. Gefaseerd maaibeheer betekent dat elk jaar een aanzienlijk deel van de graslandvegetatie niet wordt gemaaid. Dit overblijvende stuk wordt in het daarop volgende jaar weer wél gemaaid en blijft er een ander deel ongemaaid.

Ontwikkeling van de dagvlinderstand langs de Maaskades

Uitvoering
Vincent Kalkman en Arnout-Jan Rossenaar

Opdrachtgever
Waterschap Roer- en Overmaas

Inhoud
Het Waterschap heeft bij het beheer van kades langs de Maas in toenemende mate aandacht voor de natuurwaarden, zonder dat de veiligheid van de kaden in het geding komt. Het waterschap heeft daartoe reeds een floristisch meetnet opgesteld. Bij de evaluatie van de beheermaatregelen is men ook benieuwd naar de effecten van het gevoerde beheer op de insectenfauna. Hiertoe is De Vlinderstichting benaderd. In het inventarisatie-rapport staat:
- een inventarisatie van de aanwezige dagvlinders en sprinkhanen op locaties van het floristisch meetnet;
- een evaluatie van de getroffen beheer- en inrichtingsmaatregelen;
- een overzicht van de potenties van de kades voor dagvlinders.

De vlinderfauna bestaat nu nog vooral uit algemene soorten. Van de sprinkhanen werd het zeldzame zuidelijk spitskopje enkele malen aangetroffen. De gegevens zullen worden gebruikt bij de evaluatie van het beheer van de Maaskades dit najaar.

Onderzoek dagvlinders gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam

Uitvoering
Arnout-Jan Rossenaar, Kars Veling en Vincent Kalkman

Opdrachtgever
Bureau Stadsnatuur Rotterdam en Gemeentelijk Havenbedrijf

Inhoud
In opdracht van het Gemeentelijk Havenbedrijf en het Bureau Stadsnatuur Rotterdam heeft De Vlinderstichting op een twintigtal locaties verspreid door de haven de dagvlinders geïnventariseerd.
Onder de te inventariseren terreinen bevonden zich zowel natuurlijke braakliggende terreinen als de Maasvlakte, kruidenrijke wegbermen en industriële complexen ((petro)chemie, overslagbedrijven, containerbedrijven).
In de haven bleek een verrassende rijkdom aan vlinders aanwezig. Er werden 19 soorten dagvlinders aangetroffen, waaronder de Rode-Lijst-soorten bruin blauwtje en de heivlinder. Nog verrassender was de aanwezigheid van vaak grote populaties van gewone soorten als hooibeestje, icarusblauwtje en zwartsprietdikkopje op de braakliggende terreinen. Deze soorten verliezen op veel plaatsen veel terrein, maar blijken in de haven nog een belangrijk bolwerk te bezitten.

Herstel leefgebied grote vuurvlinder in de Bancopolder

Uitvoering
Arnout-Jan Rossenaar

Opdrachtgever
Provincie Friesland

Inhoud
De grote vuurvlinder is heel recent (1996) uit de Bancopolder verdwenen, doordat de kwaliteit van het leefgebied door verzuring en verdroging sterk achteruit is gegaan. Daardoor is de waardplant waterzuring goeddeels uit het veenmosrietland verdwenen.
In dit rapport wordt een analyse gemaakt van het huidige leefgebied in de Bancopolder en worden beheer- en inrichtingsaanbevelingen gegeven om de gewenste kwaliteit van het leefgebied voor de grote vuurvlinder weer te herstellen en/of te ontwikkelen. Belangrijke voorwaarden voor herstel zijn:
- op de korte termijn een verandering in de waterhuishouding · waarbij meer oppervlaktewater met grondwaterkwaliteit de wortelzone van het veenmosrietland bereikt. Hierdoor wordt voorkomen dat de kleine oppervlakte jong veenmosrietland met waterzuring (hét leefgebied van de grote vuurvlinder) verder verzuurt, waarbij waterzuring verdwijnt. Aanvoer van oppervlaktewater leidt tot revitalisatie van overlevende waterzuringplanten.
- op de lange termijn het vergroten van de mogelijkheden voor verlandingsvegetaties door het graven van petgaten én zogenaamde mini-petgaten. Mini-petgaten zijn smalle sloten zonder slootonderhoud. Deze worden in kraggen aangelegd met als enige doel dat deze zo snel mogelijk verlanden. Mini-petgaten kunnen binnen 20 jaar verlanden, terwijl gewone petgaten verlanden in 30-100 jaar. In verlande mini-petgaten kan in relatief korte tijd lijnvormig leefgebied voor de grote vuurvlinder ontstaan.

Inventarisatie dagvlinders en libellen in Het Hackfort en het Grote veld

Coördinatie
Arnout-Jan Rossenaar

Opdrachtgever
Vereniging Natuurmonumenten

Inhoud
In opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten heeft De Vlinderstichting dit jaar een inventarisatie van een aantal reservaten in de Achterhoek bij Vorden uitgevoerd. De gegevens zullen worden gebruikt bij het beheer en de inrichting van de reservaten.

Waarnemingen
Dag-, nachtvlinder- en libellenwaarnemingen zijn altijd welkom. Formulieren voor het doorgeven hiervan zijn verkrijgbaar bij De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen, e-mail vlinders@bos.nl.

Rectificatie

Bij het artikel in het augustusnummer over het Hooibeestje in het Drongengoed is de literatuurlijst weggevallen. De bij dit artikel gebruikte literatuur is: *F.A. Bink (1992)*. Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Haarlem, Schuyt & co.H. Malcorps (ed.) *(1991-1999)* ; Klimatologische waarnemingen. Maandberichten. Ukkel, K.M.I.; *M.H. Tax, (1989)*. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. 's-Graveland/Wageningen, Natuurmonumenten/Vlinderstichting. ; *M. Van Opstaele (1991-1997)*. Jaarverslag Dagvlinderproject. Quercus en Wielewaal, afd. Aalter. ; *C. van Swaay en R. van de Pavert, (1994)*. Wat is er aan de hand met het Hooibeestje? In: Vlinders jg. 9/nr. 5: 17-19.
Het eveneens ontbrekende histogram vindt u op blz. 12.